

Беларус у *анэкдотах*-показках паўстае ў розных іпастасях. То ён шчыра цешыцца, што старэйшыя браты-расейцы займаюцца сэксам сем разоў у нядзелю, але ня можа ўцяміць, што яны робяць у будныя дні. То на жартоўнае пытаньне кіраўніка дзяржавы: „Как жывёцца?“ — беларус гэтаксама жартам адказвае: „Спасіба, харашо“.

Але найчасьцей беларус вылучаецца сваёй паталягічнай цярплівасьцю. Беларуса вядуць расстрэльваць, а ён прапануе свайму кату паднесьці стрэльбу, каб той не стаміўся. Беларуса прысуджаюць да шыбеніцы, а ён клапатліва пытаецца, ці ня трэба браць сваёй вяроўкі. Каб апрача гэткай ідыёцкай цярплівасьці ў беларуса не было пачуцьця гумару, яму б сапраўды заставалася адно павесіцца. Але, на шчасьце, пачуцьцё гумару ў беларуса ёсьць. Пра гэта сьведчаць новыя *анэкдоты*.

Едзе Лукашэнка на свае ўлюбёныя дажынкi, а беларусы ўсьцяж дарогі крыгчаць яму: „Да жынкi! Да жынкi!“

Апазыцыя

Сяргей Навумчык

У сьвядомасьці апошніх пакаленьняў беларусаў слова гэтае — *апазыцыя* — трывала замацавалася побач з такімі выказваньнямі, як „бухарынска-зіноў’еўскі блёк“, „суровы, але справядлівы прысуд працоўнага народу“, „як шалёных сабакаў“, „расстраляць“.

Крамлёўская крывавае бойка паміж колішнімі натхняльнікамі і арганізатарамі кастрычніцкага перавароту 1917-га году адгукнулася ў Беларусі зьнішчэньнем ці ня ўсёй эліты, у тым ліку і эліты палітычнай. З адкрытым вальнадумствам было надоўга скончана. Палітычная лексыка фармавалася Масквой, і вось што цікава: да тых, хто выступаў супроць „генэральнай лініі“ партыі, ужываліся якія заўгодна тэрміны — „антыпартыйная групоўка“, „палітычныя памылкі“, „валюнтарызм“, нават „шпіянаж“ — але толькі не „апазыцыя“. Бо савецкі чалавек не павінен быў нават на хвіліну ўявіць магчымасьць арганізавана выступіць супроць існуючага парадку. Палітычная эліта трансфармавалася ў намэнклятуру і ўяўляла адзіны арганізм, які сілкаваўся страхам. Было неверагодна, каб нехта з партыйных сакратароў выступіў з крытыкай Машэрава — хоць бы самай дробязнай.

Але грамадства не магло жыць па законах казармы бясконца. Узначаленая Зянонам Пазьняком у 1990 годзе „Апазыцыя БНФ“ складала толькі дзясятую частку дэпутацкага корпусу, але дамаглася незалежнасьці Беларусі і аднаўленьня яе дзяржаўных інстытуцыяў, — выключны выпадак у практыцы парлямэнтарызму. Праўда, гісторыя зрабіла яшчэ адно выключэньне: насуперак клясычным канонам, паводле якіх *апазыцыя* ўрэшце бярэ ўладу, — Народны Фронт да ўлады не прыйшоў. Стаўленьне ж лукашэнкаўскай улады да *апазыцыі* выявілася, калі дзевятнаццаць *апазыцыйных* дэпутатаў былі жорстка зьбітыя ў парлямэнцкай залі за імкненьне адстаяць беларускую мову, бел-чырвоная-белы сьцяг і „Пагоню“.

Затое існуе заканамернасьць, дзе Беларусь выняткам не зьяўляецца: чым больш жорсткі рэжым у краіне — тым меней магчымасьцяў у *апазыцыі*. Існуюць краіны, дзе гэтыя магчымасьці абмежаваныя сьценамі вязьніцы, ёсьць

рэжымы, якія загналі *апазыцыянэраў* у магілы, а іншыя дыктатары апускаюць сваіх апанэнтаў у басэйны з салянай кіслатой. Ёсьць і адваротныя прыклады: у Канадзе „ценыя кабінэт“ фінансуецца зь бюджэту, а ў Вялікабрытаніі лідэр *апазыцыі* суправаджае каралеву на ўрачыстых цырымоніях.

Вольнае грамадства зацікаўленае ў існаваньні *апазыцыі* — таму што безь яе можна згубіць волю.

Армія

Сяргей Навумчык

Гістарычна, рэгулярнае ўзброенае фармаваньне ў Беларусі называлася „войскам“. Гэтае слова сустракаем і ў Статуце Вялікага Княства Літоўскага, прынятым у XVI стагодзьдзі.

Што ж да слова „*армія*“, дык яно ў XVII стагодзьдзі выкарыстоўвалася ў польскай мове, адтуль перайшло ў расейскую, і толькі потым прыжылося ў нас. Этымалягічны слоўнік пацвярджае, што расейскі ўплыў у XIX стагодзьдзі спрыяў замацаваньню гэтага слова ў беларускай мове. Але ці ня больш спрыялі гэтаму палітычныя рэаліі XX стагодзьдзя.

Савецкая Армія была аўтаномным асяродкам з уласным побытам, звычкамі ды фальклёрам. *Армія* лічылася школай жыцьця, прычым ейныя ўрокі былі далёкія ад ідэалаў гуманізму. Квітнела „дзедзашчына“ — зьявага маладых салдатаў тымі, хто ўжо адслужыў адзін год.

„Дзяды“ ў сваім навучаньні „салагаў“ кіраваліся прынцыпам, які можна мякка пераказаць гэтак: „Служы, сыноч, як дзед служыў, а дзед на службу палажыў“. Адлыніць ад фіззарадкі, баявой падрыхтоўкі ці працы ў сталойцы лічылася ў *Савецкай Арміі* верхам адвагі. Але яшчэ большую зайздрасць выклікалі тыя, каму ўдалося „*закасіць*“ ад *арміі* — гэта значыць, з дапамогаю мэдычнай даведкі пазьбегнуць прызыву.

Цікава, што ў сучаснай Беларусі слова „*армія*“ ўжо страціла сваё значэньне як назоў буйнога вайсковага фармаваньня — замест *арміяў* ды дывізіяў уведзеныя карпусы і брыгады. Відаць, спрацавала калгасна-брыгадзёрская мэнтальнасьць камандуючых.

Археолыг

Уладзімер Арлоў

Слова *археолыг* паходзіць ад грэцкага „*арха*“, што значыць „старажытны“. Слоўнікі сьцьвярджаюць, што *археолыг* — гэта навуковец, які вывучае быт і культуру старажытных народаў паводле матэрыяльных помнікаў, знойдзеных пад час раскопак.

Магчыма, для ўсяго астатняга сьвету такое азначэньне й можа лічыцца вычарпальным, але толькі не для Беларусі.

З часоў заснаваньнікаў айчыннае навуковае *археалёгіі* братоў Яўстаха ды Канстанціна Тышкевічаў беларускія *археолыгі* ня толькі займаліся раскопкамі ды друкавалі сухія акадэмічныя справаздачы... Яны адчынялі музэі, засноўвалі грамадзкія камітэты, стваралі мастацкія творы, цяпелі ад рэпрэсіяў.

Пасіянарнасьць нашых *археолыгаў* яскрава выявілася ў найноўшыя пэры-